

restorasyon

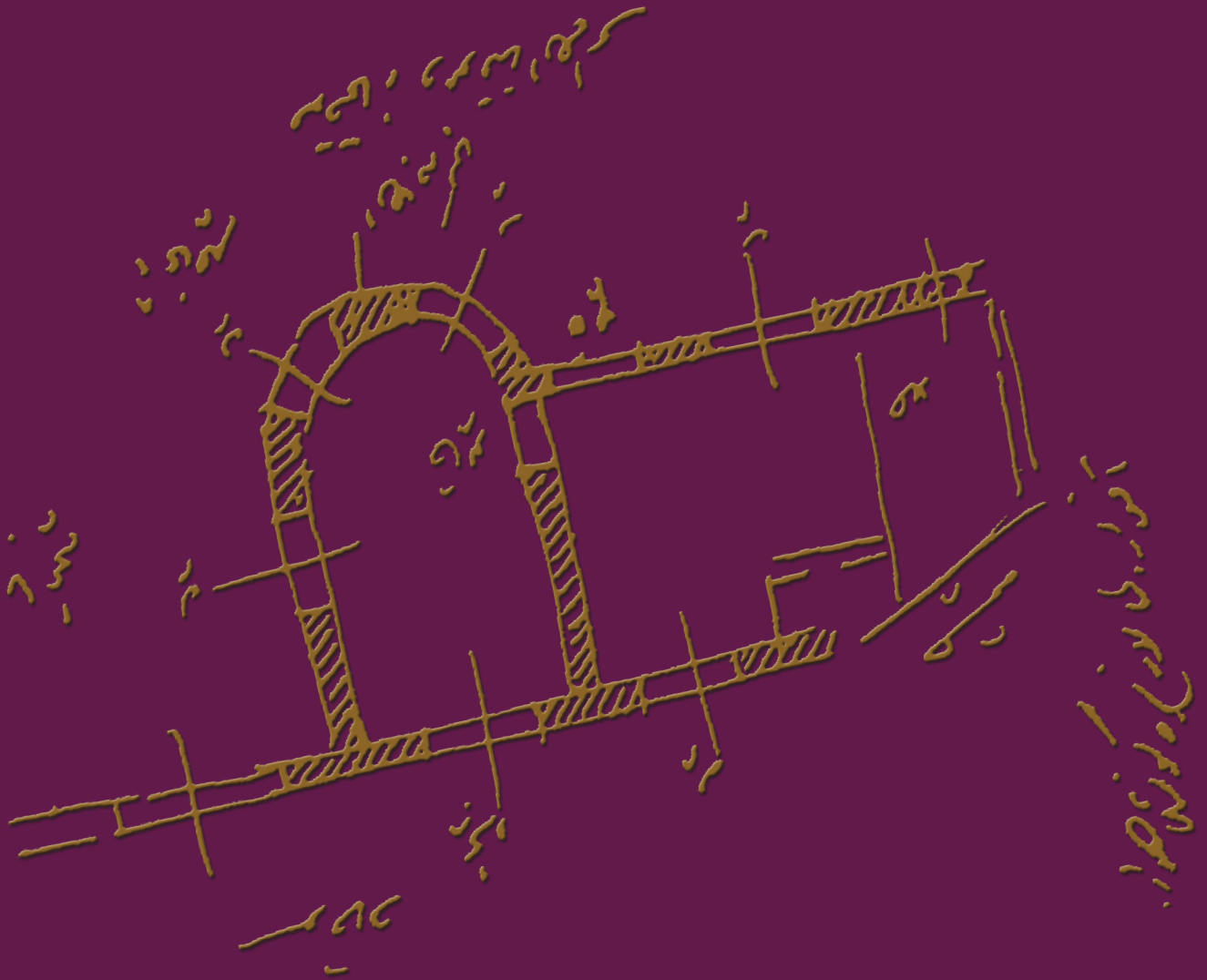
vakıf

YILLIĞI

Restorasyon | Konservasyon | Arkeoloji | Sanat Tarihi | Yıl: 2019 Sayı: 19

ISSN: 2146-3166

BURUCİYE MEDRESESİ'NİN 1956-68 RESTORASYONU ÜZERİNDEN TÜRKİYE KORUMA TARİHİNİN KISA BİR OKUMASI

A BRIEF OF CONSERVATION HISTORY OF
TURKEY THROUGH BURUCIYE MADRASAH'S
RESTORATION BETWEEN 1956-1968

Dr. Zeynep İnan Ocak | İTÜ Mimarlık Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülsün Tanyeli | İTÜ Mimarlık Fakültesi

Buruciye Medresesi, Sivas'ta aynı tarihte, 1271'de inşa edilen üç önemli medreseden birisidir. Vakıf yapısı olan medrese, Cumhuriyet Dönemi'nde özgün işlevini sürdüremez hale gelmiştir. Dönemin yasaları gereği yapının bakım onarım sorumluluğu Maarif Vekaleti Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü'ndedir (EEMGM). Günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Kültür Varlıkları ve Müzeler Müdürlüğü adıyla varlığını sürdüren bu kurum, 1957 tarihinde çıkarılan 7044 sayılı kanuna kadar tüm medrese yapılarının olduğu gibi Buruciye Medresesi'nin de sorumluluğunu üstlenmiştir. "Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair" adlı bu kanundan önce 1956 yılında yapının koruma çalışmaları başlatılmıştır. Ancak kanun yapının onarım sürecini doğrudan etkilemiş, restorasyonunu yürütme sorumluluğu EEMGM'den Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçmiştir. Bu değişim, onarımın yarıda kalmasına sebep olmadan, kurumların ortak çalışmasıyla tamamlanmıştır. Restorasyonda Vakıflardan Mimar Ali Saim Ülgen, EEMGM'den Arkeolog Mahmut Akok gibi dönemin önemli iki aktörü yer almıştır. Buruciye Medresesi'nin 1956-68 yıllarında süren uzun soluklu onarım çalışması, ülkemiz koruma tarihinin gelişiminin önemli bir kesitini sunmaktadır. Ayrıca dönemin koruma anlayış ve tekniğinin okunabileceği önemli müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Buruciye Medresesi'nin bu önemli restorasyonunu mercek altına alan bu çalışmada, dönemin şartlarını dikkate alarak değerlendirme yapılması ve yapının gelecek onarımları için ayna tutulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Mimari Miras, Koruma, Restorasyon, Buruciye Medresesi*

Buruciye Madrasah is one of the three important madrasahs built in Sivas in 1271. The madrasah under control of waqf, could not be preserve its original function in the early years of the Turkish Republic. In accordance with the laws of the period, the responsibility for maintenance and repairment of the building belong to Directorate of Antiquities and Museums under the Ministry of Education (current name The General Directorate of Cultural Heritage of Museum under Ministry of Culture and Tourism) until the law no 7044. According to the law, General Directorate of Foundation had to keep all type of building of waqf. But before the law, the restoration of the Buruciye Madrasah was started and the documentation of monument was prepared by the Ministry of Education. Although the control of the restoration works was transferred from Directorate of Antiquities and Museums to Directorate General of Foundation, these two public organization completed the works together. Architect Ali Saim Ülgen and Archaeologist Mahmut Akok, important actors of the period, worked in restoration. The restoration works of the Buruciye Madrasah between 1956-68 is an important section of conservation history in Turkey. Moreover the interventions such as using of cement represent the conservation concept and technique of the period. This study aims to examine this important restoration considering the terms of period and help future restorations.

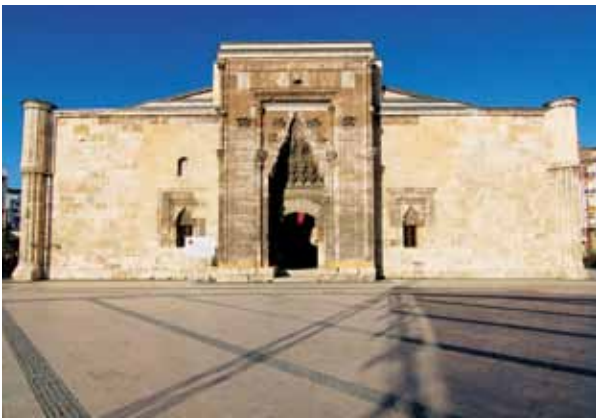
Key Words: *Architectural heritage, conservation, restoration, Buruciye Madrasah*

GİRİŞ

Buruciye Medresesi, Sivas'ta Çifte Minareli Medrese ve Gök Medrese ile birlikte 1271'de inşa edilmiş Anadolu'daki önemli anıtsal yapılardan biridir (Şekil 1). Ayrıca Buruciye Medresesi, çağdaşı olan on anıtsal yapıyla beraber 2014 yılında "Anadolu Medreseleri" adıyla ilan edilen varlıklardan biri olarak Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır.

Dünya mirası olacak varlıklarda aranan iki önemli kriter olan özgünlük ve bütünlük kavramları göz önünde bulundurulduğunda, adaylık sürecindeki anıtların koruma çalışmalarının belirli bir hassasiyetle yürütülmesi gerekmektedir. Çünkü yapıların geçmiş onarımlarında birçok özgün veri kaybolmuştur. Benzer şekilde 20. yüzyıl ortasında gerçekleşen onarımında Buruciye Medresesi geri alınabilirliği mümkün olmayan ağır müdahalelere maruz kalmıştır. Taçkapısı dışında el değmemiş bir taşı kalmamıştır.

1950'lerde yapılan bu koruma ve proje çalışmaları günümüzde beklenen ölçütleri sağlamadığı gibi yakalaması da beklenmemektedir. Ancak anıtların geçmiş onarımla-

Şekil 1. Buruciye Medresesi (İnan Ocak, 2016)

rına ilişkin en büyük sorunlardan biri yanlış restorasyon müdahaleleri nedeniyle anıtların değişen ya da kaybedilen özgün detaylarına tanık olunamamasıdır. Bu durum önemli bir veri kaybı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın Buruciye Medresesi ve 1950'lerdeki onarımına ilişkin önemli bir kaynak bulunmaktadır. Bu önemli kaynak, onarımı yürüten Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden (EEMGM) Mahmut Akok'un Türk Arkeoloji Dergisi'nde yayımlanan bir makalesidir. Onarım sürecinin anlatıldığı bu yazının EEMGM birimince yazılmış olmasının sebebi, onarım çalışmalarının yapıldığı tarihlerde anıtın medrese yapısı olması sebebiyle Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) değil, EEMGM'nin sorumluluğunda bulunmasıdır. Akok'un onarım sürecini anlattığı yazısında, hem bu örgütsel şemaya hem yapıdaki müdahalelere hem de dönemin koruma anlayışı ve restorasyon tekniğine ilişkin bilgilere ulaşılmaktadır.¹ Diğer bir önemli kaynak da Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) 20.02.1965 gün 2708 sayılı kararına ilişkin belgedir (Şekil 15). Bu belgede; içerisinde Buruciye Medresesi'nin de yer aldığı o tarihte onarımı süren veya başlayacak olan anıtlarla ilgili dönemin koruma kurulu tarafından alınan karar metinleri bulunmaktadır. Medresenin onarımına ilişkin diğer bir belge de Ali Saim Ülgen imzalı VGM'nin onarım raporudur (Şekil 10).

Bu makalede, bu üç belgeye dayanarak yapının onarım sürecine ilişkin önemli bilgiler elde edilmektedir. Bu süreç, aynı zamanda ülkemiz koruma tarihinin kısa bir okumasını sunmaktadır. Yapının onarım çalışmalarının yürütüldüğü 1956-68 yılları aralığında, koruma alanındaki iki kuruluş olan VGM ile EEMGM için önemli bir değişim gerçekleşmiştir. Buruciye Medresesi'nin 20. yüzyıl orta-

1 Bu makale dışında Buruciye Medresesi ile ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. En erken tarihli gözlemlerin fotoğrafların ve çizimlerin yer aldığı Max Van Berchem ve Halil Edhem Eldem'in (1917) çalışması ile 20. yüzyıl başlarından yapıyla ilgili detaylı bilgi alınan birincil kaynaklardan biri olan Albert Gabriel'in 'Monuments Turcs d'Anatolie' adıyla hazırladığı yayınlardır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve Nafiz Edgüer'in 'Sivas Şehri' adlı 1928 tarihli kitabı, Sivas'ta Buruciye Medresesi'nin de içinde yer aldığı birçok yapının tarihsel araştırmasına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Ayrıca mimarlık ve sanat tarihi alanında başta Doğan Kuban, Aptullah Kuran, Metin Sözen, Mehmet Can Hersek olmak üzere birçok araştırmacının çalışmalarında Buruciye Medresesi'ne yer verilmiştir.

sında gerçekleştirilen koruma çalışması üzerinden Türkiye koruma tarihinde yasal mevzuatın ve örgütsel şemanın gelişimi üzerine bir değerlendirmeyi içeren bu çalışmada, öncelikle ülkemiz koruma tarihinde yaşanan önemli gelişmeler özetlenmiştir.² Ardından Buruciye Medresesi'nin 1956-68 onarımının detaylı anlatımına yer verilmiştir. Bu süreci doğru değerlendirebilmek için öncelikle yapının onarım öncesi durumu ve özgün mimari değerlerinden notlar paylaşılmıştır. Çalışmanın sonunda dünya mirası adayı olan yapının gelecek onarımları için koruma yaklaşımı üzerinde durulmuştur.

1970'LERE KADAR TÜRKİYE'DE KORUMA ALANINDA YAŞANAN YASAL VE ÖRGÜTSEL GELİŞMELER

Cumhuriyetin ilk yıllarında savaşların yaraları sarılırken ve bir yandan da mevcut düzen yeni ilke ve anlayışla sil baştan oluşturulmaya çalışılırken, bu süreçte koruma çalışmalarının istenilen öncelikte ilerleyemediği anlaşılmaktadır. Buna karşın söz konusu dönem, koruma etkinliğini dolaylı veya doğrudan etkileyen birçok yasa ve getirilen yeni düzenlemeler açısından önemlidir. Bu dönemde meydana getirilen oluşum, günümüzdeki örgütsel ve yasal mevzuatın da temelini oluşturmaktadır.

Bunlardan en önemlisi, 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Bu kanun kapsamında eğitim alanındaki tüm kurumlar tek bir çatı altında toplanmak istenmiş; medreseler ve bunlara ait vakıf akarları, bütçeler Maarif Vekaleti'nin sorumluluğuna geçmiştir. Aslında bu kanun mevcut işleyişin resmiyete kavuşturulması olarak yorumlanabilir. Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında hem sistem olarak hem de fiziksel yapılanma olarak eğitimde bir modernizasyon hareketi görülmektedir. Tanzimattan sonra "rüşdiye, idadi, sultani, iptidai" adıyla Maarif Vekaleti'ne bağlı yeni eğitim yapıları inşa edilmiştir (Akyüz 2008: 307). Bu gelişmeler karşısında medrese eğitiminde mevcut eksikliği gidermek için birtakım yenilikler getirilmeye çalışılsa da medreselerin, 19. yüzyılda gözden düşen ve kullanımı azalan bir yapı türü haline gelmesinin önüne geçilememiştir.³ Nitekim Sivas Çifte Minareli Medrese'nin 1850'lerde sadece ön cephesi tutularak yıktırılması ve ardından kalıntılar üzerine yeni bir okul yapılması eğitim alanındaki fiziksel değişimin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Yeni tasarımlarla yapılan okullar ile medreselerin ikili durumu/farklılıkları, Cumhuriyet Dönemi'nde Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Maarif

Vekaleti'nin yetki ve sorumluluğu altında birleştirilmiştir (Tekeli 1983, Hatemi 1985). Kanun sonrasında medreselerin bakım ve onarımından sorumlu kurum artık Vakıflar değil, Maarif Vekaleti olmuştur.

Bu dönemde Vakıfların sorumluluğunda yalnızca ibadet amaçlı kullanılan yapılar vardır. Diğer yapı türleri ise medreselerde olduğu gibi Vakıflardan farklı kurumların sorumluluklarına geçmiştir.⁴

Ancak anıtların farklı kurumlara dağıtılmasında çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Özellikle külliye içerisinde bulunan yapıların farklı kurumlara devredilmesi, onarımların yürütülme sürecini doğrudan etkilemiştir. Örneğin külliye içerisinde yer alan bir cami, Vakıflar tarafından onarılrken türbe ve medrese bölümlerine dokunulmamıştır. Bütüncül bir koruma eylemi gerçekleştirilememiştir. İlerleyen yıllarda bu sorun daha da karmaşık bir hal almıştır.⁵

1930'larda anıtsal yapılar için önemli bir dönüm noktası yaşanmıştır. Vakfın sürdürülebilirliği amacıyla yapıların ayakta kalmasını sağlayan tamir ve tadilatlar yerine; kültürel bir etkinlik olarak, tarihi mirası koruma çalışmaları yapılacaktır. Bu kırılma, Atatürk'ün Konya'dan çektiği telgraf ile başlamıştır. Telgrafında birçok anıtsal yapıyı ismiyle anarak bunları milli miras olarak tanımlamış ve bunların acil olarak koruma altına alınmasını istenmiştir.⁶

1930'lardan sonraki sürece bakıldığında, korumadan sorumlu iki kurum olan EEMGM ile VGM, farklı yapı türleri üzerine onarımlar yürüttüleri de ortak paydadan uzaklaşmadan, aynı hedef için çalıştıkları görülmektedir. Bu iki kurumun ortak çalışmasının bir ürünü olarak onarımlar için hazırlanan fenni şartname karşımıza çıkmaktadır. 1936'da Vakıflar Umum Müdürlüğü'nce çıkarılan "Camilerin ve Bunlara Şumuli Olan Binaların Tamir ve İnşalarına ait Fenni Şartname" adlı fenni şartnamenin, "asarı atika camiasına dahil olan eserlerin tamiratında fenni ve ilmi bir çok esaslar ve usullere riayet edilmesi lazım geldiğinden prensip olarak halli ve bir esasa raptı kabil olan mesail İstanbul Müzeleri Umum Müdürlüğü ve Eski Eserleri Koruma Heyeti ile birlikte" tespit edildiği söylenmiştir (Cumhuriyetten Önce ve Sonra Vakıflar, 1937: 31). Şartname, dönemin koruma anlayışını ve restorasyon tekniklerini gösteren önemli bir kaynaktır. Şartnamedeki birçok maddede geçen çimentonun kullanılmasına yönelik ibareler, çimento esaslı uygulamaların yasallaştığını gösterir. Bu durum, yalnız ülkemize özgü değildir. Avrupada da 1931 tarihli Atina Tüzüğü'nde

2 Bu özetin yazılmasında, koruma tarihimizin arkeolojik eserlerin korunmasıyla başlayan süreciyle ilgili yararlanılan Zeynep Çelik'in "Asar-ı Atika: Osmanlı İmparatorluğu'nda Arkeoloji Siyaseti" (2016) adlı çalışmasından; Cumhuriyet tarihindeki gelişmeleri konusunda Halit Çal'ın "Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası" (1990) adlı doktora tezinden; Emre Madran'ın "Tanzimattan Cumhuriyete Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler 1800-1950" (2002) ve Ahmet Mumcu'nun "Eski Eser Hukuku ve Türkiye" (1969) yayınlarından faydalanılmıştır.

3 1910 yılında Medaris-i İlmiye Nizamnamesi oluşturulmuş, medreselerin nasıl yönetileceğine ilişkin hükümler getirilmiştir.

4 Sular ve çeşmeler 28.04.1926 gün ve 831 sayılı kanun ile sebil ve şadırvanlar 12.08.1928 tarihli nizamnameyle Belediyelere bırakılmıştır. Tekke, zaviye ve türbeler 1925'de kapatılmış ancak hangi kurumun sorumluluğuna geçeceği ilişkin karar uzun süre alınamamıştır.

5 1940 yılı Vakıflar Bütçe Tasarısı için meclisteki görüşmelerde, camiler onarılrken medreselerin harap halde kalması gibi sorunlar dile getirilmiştir (Öztürk, 1995, 418).

6 BCA, 030.10.213.445.12)

ACİLEN TAMİRİ İKTİZA EDEN TARİHİ BİNALAR LİSTESİ

(Bugün içinde ibadet olunanların tamiri Evkafa aittir. Diğerlerinin bakımı Maarifin vazifeleri meyanındadır).

Sivas	Gök Medrese
-	Buruciye Medresesi
-	Şifaiye Medresesi
-	Ahi Emir Türbesi
-	Şifaiye ve Buruciye Kümbetleri
-	Çifte Minare, keşi 1926
-	Kütük Minare
-	Camii Kebir (Evkaf)
-	Yıldız Eli Han
-	Şehir Kışlada Şah Ruh Köprüsü
-	Divrikte Beş Cami (Evkaf)

Şekil 2. Acilen Tamiri İktiza Eden Tarihi Binalar Listesi'nde yer alan Sivas kentindeki anıtlar (Eldem, 1933, 17)

betonarme kelimesi doğrudan yer almakta, kullanımı meşrulaştırılarak teşvik edilmektedir.⁷

Yasal, teknik ve örgütsel temellerin atılmasıyla birlikte yurt genelinde iyi niyetli olarak birçok çalışma başlatılmıştır. Ancak uzun yıllar yapılara el sürülemediğinden, her birinin kapsamlı onarıma ihtiyacı doğmuştur. Bu konuda bir öncelik sırası belirlenebilmesi amacıyla "Acilen Tamiri İktiza Eden Tarihi Binalar Listesi" oluşturulmuştur (Eldem 1933). Liste bir hayli kabarıktır ve içerisinde Buruciye Medresesi'nin de yer aldığı bir çok anıtın ismi yazılıdır. Dikkat edileceği üzere bu listenin başında da Vakıfların yalnız ibadet amaçlı kullanılan yapılardan sorumlu olduğu belirtilmiştir (Şekil 2).

T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Eski eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Sayı.....			Ankara / / 194	Özet:
Anıtların Korunmasına ait Türkiye ile Fransa'nın mukayesesi (Teşkilâtın şekil farkları nazarı itibare alınarak)				
İşin mahiyeti	Türkiye (1948 de)	Fransa (1939 da)(x)		
Anıtlar teşkilâtının tesis tarihi	1933	1834		
Teşkilâtın ömrü	15 yıllık	114 yıllık		
Teşkilât adedi (genel) (bekçiler dahil)	78 kişi	2000 kişi		
" " (ihtisas erbabı)	10 "	820 "		
Restoratör mimar	3 " (?)	42 kişi (14 misl)		
Anıt mimarı	5 "	300 " (80 "		
Korunacak tarihi ve tabii anıt adedi	12000 adet (tahminen) (ancak 3200 ü fişlenmiş)	9000 (ayrıca ek listesi)		
Arşivdeki anıt rûşveleri	150 (yılıda 10 levha)	16750 (yılıda 164 levha)		
" " fotoğrafleri	18290 (40 yıldanberi) x	140000		
" " gravür ve litografileri	-	11000		
" klagesiz " fotoğrafleri	(?)	80000		
" " renkli resim rûşvesi	-	1120 (231 anıtın)		
Mimarlık müzesi	2	(2090 m2 saha) var		
Anıtlar Komisyonu	-	42 kişilik		
Epigrafi koleksiyonu	-	Tamam		
Mimarlık kursu	-	Var		
Müfettişlik teşkilâtı (Anıtlar kısmı)	-	12 kişi		
Maket müzesi ve galeri	-	Var		
Arkeolojik ve sanat yönünden hartalar koleksiyonu	-	"		
Petrografi koleksiyonu	-	"		
Laboratuvar	Anıtlara faydası yok (?)	"		

(x) Fransa'ya ait istatistikî malûmat II. Cihan harbinden önceye aittir.

Şekil 3. Ülkemizdeki anıtların korunmasıyla ilgili durumun sürekli takip edilen Fransa ile kıyaslamasını gösteren belge (ASÜA, TASUDOC0123031).

⁷ The Athens Charter For The Restoration of Historic Monuments (1931) The First International Congress Architects and Technicians of Historic Monuments, Athens. (<https://www.icomos.org/en/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>), Erişim Tarihi (07.09.2019).

F.	M.	Tahsisatın nev'i	1957 Yılı tahsisatı	1958 Yılı teklifi	Fazlası
741	10	Âbideler onarımı	2 450 000	2 573 000	123 000
	20	7044 sayılı Kanunla devralınan eski eserler onarımı	—	4 000 000	4 000 000
	30	Hayrat yapı ve onarımı	500 000	500 000	—
	40	Dernekler ve köyler tarafından inşa veya tamir ettirilecek hayrata yardım	—	8 000 000	8 000 000

Ahiren meriyete giren 7044 sayılı Kanunla, aslında vakıf yoluyla vücuda gelip de muhtelif kanunlar veya sair suretlerle Hazine, belediyeler veya hususi idarelerin mülkiyetine geçmiş bulunan muhafazası gerekli veya mimari kıymeti haiz eski eserlerin mülkiyeti tekrar Vakıflar Umum Müdürlüğüne devrolunmuştur. Bu suretle mezkûr Umum Müdürlüğün mülkiyetine geçecek eski eserlerin tamir ve bakımları için işbu kanunun 4 nci maddesi mucibince her yıl Maliye Vekâleti bütçesine konulacak tahsisattan yardım yapılması lâzım gelmektedir.

Şekil 4. 1958 yılı Vakıflar Bütçe düzenlemesinde onarımlar için verilen bütçe teklifleri (1958 Yılı Vakıflar Umum Müdürlüğü Bütçesi, 1958, 17-18).

Bu yıllarda yapılan çalışmaların yetmediği, koruma için hem para hem de insan kaynağı gerektiği, dönemin önemli aktörlerinden biri olan Ali Saim Ülgen'in "Anıtların korunmasına ait Türkiye ile Fransa'nın mukayesesi" adlı belgesinden okunabilir (Şekil 3).⁸ Fransa ile ülkemizdeki koruma etkinliğinin çeşitli parametrelere göre karşılaştırıldığı bu belgede, Türkiye için yazılan veriler Maarif Vekâleti EEMGM'ne aittir. Belgede yazıldığı üzere, "teşkilat adedi (genel) (bekçiler dahil)" 78 kişi ile koruma çalışmaları yapılmaya çalışılmaktadır. Bu tarihlerde korumanın kapsamı anıtsal yapılarla sınırlı olsa da bu türden varlık sayısı binin üzerindedir. Teşkilat kadrosundaki "restoratör mimar" ve "anıt mimarı" olarak tanımlanan kişi sayısı ise 8'dir. Ülgen'in neye göre yaptığı bilinmeyen bu tanımlamaya ve ayırma, -günümüzdeki ölçütleri karşılamasa da - restorasyonu yürütülecek mimarlarda "uzmanlık" aradığı şeklinde iyi niyetli bir yorum getirilebilir.

Belgede üzerinde durulması gereken bir veri de teşkilatın ömrüne ilişkindir. 1948'de 15 yıldır varlık gösteren koruma örgütü EEMGM'dür. Halbuki EEMGM'nden önce de anıtların tamir ve tadilatları yapılmıştır ve bu görev, yüzyıllardır varlıklarını sürdüren vakıfları 19. yüzyılda yönetimi altında toplayan Evkaf Nezareti tarafından gerçekleştirilmiştir. Ülgen'in bu kabulü kendisinin vakıfların sürdürülebilirliği amacıyla yapılan "tamir, tadilat" ile kültürel bir etkinlik olarak gerçekleştirilen "restorasyonu" birbirinden ayırt ettiği şeklinde düşünülebilir.

1950'lere gelindiğinde ülkemiz hem siyasi tarihinde hem de koruma tarihinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sadece koruma alanında değil, diğer sektörlerde de alışılmışın dışında politikalarla yeniden şekillenme söz konusudur. Bu yıllardan itibaren Türkiye'de restorasyon çalışmaları hız kazanmış ve koruma yaklaşımında yeni düşünceler dile getirilmiştir.

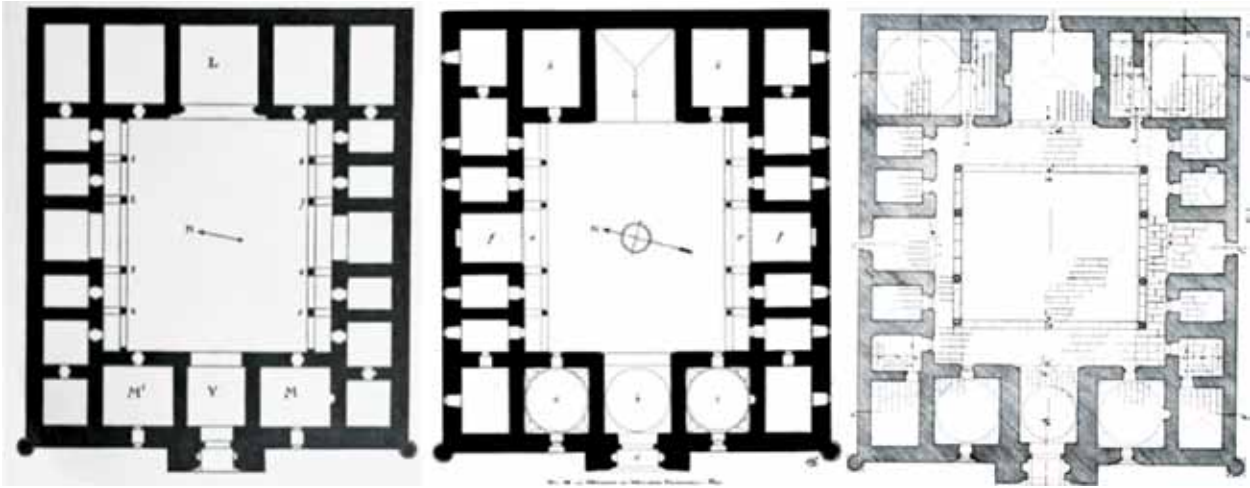
Bu dönemdeki en büyük gelişme korumada "denetim görevini" üstlenen GEEAYK'ın kurulmasıdır. Bu kurumun oluşumunda Ali Saim Ülgen'in önemli rolü bulunmaktadır. Ülgen, o dönemde uluslararası bir koruma metni olan 1931 tarihli Carta del Restauro'da öngörüldüğü gibi eski eserlerin onarımlarının bilimsel esaslara göre yapılması ve bunun için bilimsel bir heyet oluşturulması gerektiği inancıyla Yüksek Kurul'un kurulmasında çalışmış olmalıdır.⁹ Artık restorasyon uygulamaları yapan VGM ve EEMGM ile birlikte koruma alanında karar almakla görevli yeni bir aktör olarak GEEAYK vardır.

Bu çalışmanın odağında bulunan diğer bir önemli gelişme ise 1957'de çıkarılan 7044 sayılı "Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun" ile farklı kurumlardaki vakıf yapılarının VGM'ye devridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında farklı kurumların sorumluluğuna geçen vakıf eserleri VGM'ye devredilmiş ve artık koruma çalışmalarını bu kurumun üstlenmesi sağlanmıştır. Bu yasaya kadar birçok vakıf yapısının koruma çalışmalarını yürüten EEMGM bu kanunu uygun bulmuş olsa da eski eserlerin vakıf malı olma durumlarına göre denetimlerinde iki kurumun olmasının uygulamada karışıklık doğuracağı görülmüştür. Bu görüşün yer aldığı EEMGM komite raporunda, eski eserin mülkiyet hakkı kimde olursa olsun bunlar üzerindeki denetim hakkının, yasa öncesinde olduğu gibi kendilerinde olması gerektiği yazılmıştır. Kendilerini ilmi bir makam olarak nitelendiren Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu ilmi görevi yerine getirecek yegâne kurum olması ayrıca istişare kurulu olarak nitelendirilen GEEAYK'ın da yine bakanlığa bağlı olması, bu düşüncelerine gerekçe olarak gösterilmiştir (Eski Eserler ve Müzeler Komitesi Raporu 1961: 23).

Kanunun 3. maddesinde, kanundan önce onarımına başlanmış yapılar için 1957 mali yılında devri öncesinde-

8 ASÜA, TASUDOC0123031

9 Ali Saim Ülgen 'Anıtların Korunması ve Onarılması' (1943) kitabında Carta del Restauro'ya yer vermemesine rağmen bu önemi uluslararası gelişmeden haberdar olduğu düşünülmektedir.

Şekil 5. Buruciye Medresesi'nin plan çizimi, sırasıyla Berchem ve Eldem (1910), Gabriel (1934) ve Akok (1967).

ki kurum tarafından uygulamanın devam ettirilmesi kararı alınmıştır.¹⁰ Kanunun uygulama şeklini gösteren tüzük ise 1964'de yayınlanabilmiştir. Yeni sistemin yerleşmesi 1970'lere kadar sürmüştür.

Bu süreçte Vakıflar için yasanın uygulanması, yazıldığı kadar kolay olmamıştır. Birçok yapının bu kuruma geri devrinin yapılması, aslında Vakıfların sorumluluğu altındaki yapıların sayısının bir anda misliyle katlanması anlamına gelmektedir. Artan iş yükünü mevcut örgütsel yapısıyla devir alması kurumu zorlamıştır. Bu sorunun çözümüne yönelik hem insan hem de ekonomik kaynak konusunda iyileştirmelere gidilmiştir (Şekil 4). Buna karşın kafi gelmediği, dönem çalışanları tarafından da sıkça dile getirilmiştir. Ancak Öztürk (1995)'e göre bu yasa Cumhuriyet'in ilk yıllarında farklı kurumlara dağıtılan vakıf eserlerinin tekrar toparlanması için bir fırsattır. "Vakıfların perişan haline bir son verme amacıyla" oluşturulan bu kanunun "bir özür dileme kanunu" olduğu düşünülmektedir (Uğural 1990: 140).

Sivas Buruciye Medresesi'nin onarım süreci, bu yasayla etkilenen örneklerden biridir. Medreseyle ilgili çalışmalar "EEMGM Rölöve Bürosu"¹¹ tarafından 1956-58 yılları arasında hazırlanan rölöve ve uygulama projeleri doğrultusunda bu kurumun kontrolünde başlamıştır. Ancak yasa çıkınca işin tamamlanması Vakıflara bırakılmıştır (Akok 1968: 14). Aynı şekilde Kayseri Tuzhisarı Sultan Han, Köşk Medrese ve Alaca Mescit yapılarının projelerinin de EEMGM tarafından hazırlanıp uygulamasına başlanıldığı ancak kanundan sonra işlerin VGM'ye devredildiği bilinmektedir (Akok 1969: 12-15).

BURUCİYE MEDRESESİ VE 1956-1968 RESTORASYONU

Buruciye Medresesi'nin Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen ilk onarımı ile ilgili kayıt 1956 yılına aittir (Çal 1990: 664). Rölöve çizimleriyle başlanan koruma çalışmaları, 1960-68 yılları arasında yapılmış olan uygulamay-

la son bulmuştur. Bu süreci doğru değerlendirebilmek için öncelikle yapının onarım öncesi durumu ve özgün mimari değerleri bilinmelidir.

Buruciye Medresesi'nin Mimari Tanımı ve Onarım Tarihinden Notlar

Mimari Tanım: Buruciye Medresesi Sivas kent merkezinde, güney yönünde Keykavus Şifahanesi ve Çifte Minareli Medrese'nin, doğusundaki açık meydana ise Selçuklu döneminden bir hamam kalıntısı ve Kale Camii'nin bulunduğu alanda konumlanmaktadır.

Buruciye Medresesi simetrik plan şemasıyla Anadolu Selçuklu Medreseleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Mimari kurgusu, çağının plan şeması açısından olgun ve ideal olarak değerlendirilmektedir (Kuran 1969: 90; Sözen 1970: 51 ve Kuban 2008: 191), (Şekil 5).

Dört eyvanlı, açık avlulu plan tipindeki medrese doğu-batı doğrultusunda uzun kenarı olan, yaklaşık 30x36 m. boyutlarında dikdörtgen bir şemaya sahiptir (Şekil 5). Yapıya batı yönünde beden duvarından çıkıntı yaparak özelleşmiş taçkapıdan girilmektedir. Basık kemerli bir kapıdan sonra üzeri kubbe ile örtülü eyvan şeklinde düzenlenmiş mekâna ulaşılır.

Şekil 6. Buruciye Medresesi giriş eyvanından avluya bakış (İnan Ocak, 2016).

¹⁰ Kanunun 3. maddesinde bazı yapıların Vakıflara belirli bir süre sonra devredilmesine izin verilebileceği ancak bu yapıların gerekli onarımlarının Vakıfların da denetim ve gözetimi altında, devredilen kurumlar tarafından kendi bütçelerini kullanarak yaptırılması yazılıdır.

¹¹ Günümüzdeki adıyla Rölöve ve Anıtlar Genel Müdürlüğü

Avlunun uzun kenarlarında beşer açıklıklı revak kemerleri dizilmiştir. Bu hat, hücre duvarlarının yaklaşık 1,10 metre önünde kurulmuştur. Bu bölüm, geniş sal taşlarıyla örtülmüştür. Yaklaşık olarak çapları 45 cm, boyları 270 cm olan sütunların devşirme başlıkları ve kaideleri bulunmaktadır. Sütunlar hem birbirlerine hem de arkalarındaki hücre duvarlarına gergilerle bağlanmaktadır. Yapının erken tarihli fotoğraflarında ahşap olması beklenen gergilerden bazıları mevcutken, birçoğunun farklı boyutlardaki yuva boşlukları görülmektedir. Ancak günümüzde revak kemerleri arasındaki gergiler, geçmiş onarım müdahaleleri sonucu betonarme üzeri ahşap kaplamalı haldedir (Şekil 18).

Eyvanların sağında ve solunda ikişer adet yaklaşık eş boyutlarda hücreler bulunmaktadır. Yapının köşelerinde kalan mekânlar farklı şekilde çözümlenmiştir. Doğu yönündeki köşe hücrelerin yanında türbe ve mescit mekânları bulunmaktadır. Batı yönünde yer alan yaklaşık 6.50x7.80 m boyutlarında sivri beşik tonozlu ana eyvanın iki yanındaki bu hücrelerde ara bir duvar bölüntüsü olup; üst örtüye çıkışı sağlayan merdivenler konumlanmıştır. Bu iki mekânın, dershane ve kütüphane olabileceği düşünülmektedir (Kuran 1969: 90 ve Sözen 1970: 57).¹² Bu mekanların kurgusu 1956-68 onarımıyla şekillenmiştir. Onarım öncesindeki tarihlerde yapılan plan çizimleri olsa da bu mekanların özgün şekline ilişkin bilgiler net değildir.¹³ Ayrıca medreseye ait ıslak hacim mekanı bulunmamaktadır.

Yapım Tekniği: Buruciye Medresesi'nin inşa edilirkenki sürecine ilişkin bir bilgi olarak, güneyinde yer alan Keykavus Şifahanesi'nin (1217) kayıtlarından "Medrese-i Selçukiye" adıyla anılan harap haldeki medresenin taşlarının kullanıldığı iddia edilmektedir. (Sözen 1970: 51). Tuncer (1986:19), "yaşayan bir şifahane vakfı üstüne başka bir vakıf yaptırabilmesi" nin ihtimal dahilinde olmadığını söyleyerek bu görüşe katılmamaktadır.

Çeşitli amaçlarla yapılmış araştırma kazılarında, temeline ilişkin birtakım bilgiler elde edilmektedir. Kuzeybatı köşedeki payanda duvarının alttan üste doğru 15-20 cm ölçüsünde değişen aralıklarla üç seviyede ampatmanı olduğu görülmektedir. Yapının dış beden duvarları, üzerlerinde çeşitli taşçı işaretleri bulunan bosajlı bir örgüde derinleşmektedir (Şekil 19). Bu örgü zemin seviyesinin üstünde iki taş sırası kadar daha devam eder. Bu alt yapı üzerine

kuzey, güney yan duvarları ile doğu cephesinin duvarları ise moloz örgüde inşa edilmiştir (Şekil 17). Batı yönündeki ön cephesi ile bu cepheyle kesişimi olan kuzey ve güney cephelerin yaklaşık 2 metrelik bölümü kesme taş duvar şeklindedir. Duvar kalınlıkları bulunduğu konuma bağlı olarak 115-150 cm arasında değişmektedir. Büyük çoğunluğunda taş malzemenin tercih edildiği yapıda, türbe mekanının kubbeğe geçiş bölgesi ve kubbesinde tuğla kullanılmıştır. 1903 Sivas Salnamesi'nden öğrenildiği kadarıyla yoğun taş bezemeleri olan taç kapıdaki yazı kuşağının altın yıldızlarla süslü olduğu anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde bu bezeme görülmemektedir. Salnamedeki diğer bir önemli bilgi de günümüzdeki gibi o tarihlerde de türbedeki çinilerin eksik olduğudur (1903 Salname-i Vilayeti Sivas 209). Gördüğü onarımlarla özgün üst örtüsü değişen yapı günümüzde kurşun kaplamalıdır.

Onarım Tarihi: Taçkapısında yer alan sülüs hatla yazılı kitabesine göre yapı H. 670 / M. 1271 yılında Hibetullah oğlu Muzafferüddin Burucerdi tarafından yaptırılmıştır.¹⁴ Çağdaş Sivas Gök Medrese'nin günümüze ulaşmış vakfiyesi bulunmasına rağmen, Buruciye Medresesi'ne ait bir belge yoktur. Ancak yapının birçok yerinde madalyonlar içerisinde "vakfiye özeti" olarak tanımlanan kitabe bulunmakta ve buna göre medresede bir müderris, üç müderris yardımcısı, otuz fakih, dört hafız, bir imam, bir müezzin, bir kütüphane memurunun görevli olduğu öğrenilmektedir (Uzunçarşılı ve Edgüer 1928: 112). Bu ifadelerle dayanarak, medresenin mescit ve kütüphanesinin olduğu çıkarımı yapılmaktadır (Sözen, 1970, 51).

1400'lerde Timur'un Sivas istilasını konu eden birçok araştırmada Sivas şehrinin önemli derecede zarar gördüğü yazılıdır.¹⁵ Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Buruciye Medresesi'ni anmamasına rağmen istilada yaşanan zararlara geniş yer vermiştir.¹⁶ Bu şiddetli istilada anıtların tahribe uğraması olasıdır. Nitekim 1903 Sivas Salnamesi'nde Buruciye Medresesi'nin Timur döneminde zarar gördüğü yazılıdır: "Bu bina-ı nefis dahi evvel olan timurluğun kahr-ı tahribine uğramak suretiyle letafet ve ziynet asliesine gayb eylemiştir" (Salname-i Vilayeti-i Sivas 1903). Yalnız Buruciye Medresesi için yazılan bu bilgi dikkate değerdir.

Osmanlı kayıtlarına bakıldığında medresenin kullanıldığı, vakfının devam ettiği görülmektedir. H. 890 / M. 1485 yılı Si-

12 Yapının günümüze ulaşmış vakfiyesine olmamasına karşın yapının birçok yerinde bulunan madalyonlarda çeşitli bilgiler mevcuttur. Buna göre de yapıda eğitimden sorumlu kişilerle beraber imam müezzin ve kütüphane memuru görevlidir. Bu bilgiye dayanarak, medresenin mescit ve kütüphanesinin olduğu çıkarımı yapılmaktadır (Sözen, 1970, 51).

13 Berchem ve Elden'in kitabında yer alan plan çizimi ile Albert Gabriel'in çalışmaları bulunmaktadır. Yapının ilk röleveleri olarak tanımlanabilecek bu çizimleri, Mahmut Akok'un 1956 tarihli rölovesi ile kıyaslandığında bu üç çizimin arasında medresenin bazı mekanlarının kurgusu ile ilgili farklılıklar bulunduğu tespit edilmektedir (Şekil 5).

14 Kayıtlarda geçen yapının isimlerine bakıldığında Uzunçarşılı ve Edgüer (1928:108), halk arasında yapının Hacı Maksud (Hacı Meş'ud) Medresesi olarak bilindiğini aktarmışlardır. H. 1321/ M. 1903 tarihli Sivas Salnamesinde de yapıdan hem Buruciye hem de Hacı Mesud Medresesi olarak bahsedilmektedir. Mahmut Akok (1968:9) da yaptığı araştırmalarda yapının eski kayıtlarda Muzafferüddin Gazi diye yazılı olduğunu; Vakıflar kütüğününün 72 numarasında ise Hacı Mesud Ali Selçuk diye kayıt edildiğini, bu nedenle yapıya Hoca Mesud Medresesi adının da verildiğini söylemektedir.

15 Çeşitli araştırmacılar Timur'un seferinin vakanivüsü Ş. Yazdı'nın anlatımlarından yola çıkarak değerlendirmeye de bulunmuştur. Buna göre en kesin bilgi Sivas sur ve kalesine büyük bir saldırı yapıldığına ilişkindir.

16 *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, c. III, 2006, 267-269.

vas tahrir defterlerinde medresenin vakıf kayıtları yer almıştır (Demirtaş 2011). 1528 tarihli bir tahrir defterinde Anadolu vilayetlerinde faaliyet halinde olan medreseler arasında Sivas'tan Buruciye Medresesi de bulunmaktadır (Gökçe 1996: 165). Yapıda eğitimin devam ettiği Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan araştırmalarda 17., 18. ve 19. yüzyıllara tarihlenen birçok zamanda, medreseye çeşitli görevliler için atamaların yapıldığına dair belgelerden anlaşılmaktadır (Arıkan 2009). 1788-89 yılına ait şeriye sicilinde Buruciye Medresesi'nin ölen mütevellisi yerine yeni gelen mütevellinin medresenin tamir ve termimini yapmaya yetkili olduğu yazılıdır.

Vakıfların Evkaf Nezareti'ne bağlanması sonrasındaki süreçte, 1901 yılında, Buruciye Medresesi'nin de dahil olduğu medreselerden "asar-ı nadire-i Selçukiye" tanımıyla bahsedilmektedir. Şifaiye Medresesi'ndeki tarihi levhayı satmaya çalıştıkları izah edilen arşiv belgesine göre; bu medreselerin mütevellilerinin şahsi menfaatleri için buraları takip ettikleri öğrenilmektedir.¹⁷

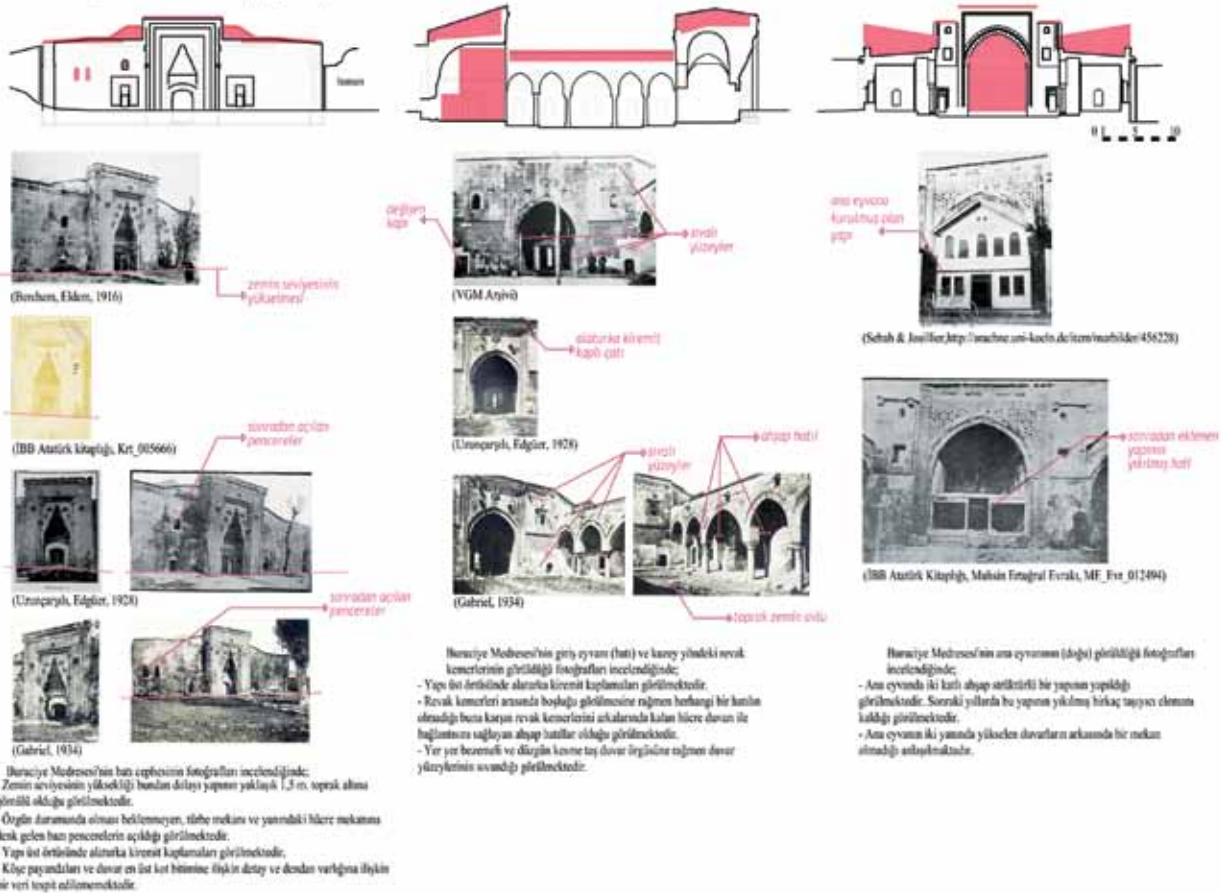
Osmanlı Devleti'nin son döneminde Sivas'taki medreselerin yalnızca acil tamirleri yapılmakla yetinilmiştir. Defter-i Evkaf-ı Rum'un kaynak gösterildiği bir bilgiye göre defterde "medreselerin binaları ve çeşmeleri atik ve her sene tamire muhtaç durumda" yazılıdır (Demirel 2000: 94). Bu bilgiler, Buruciye Medresesi için de geçerlidir. Yapının 19. yüzyılın

başında çekilmiş fotoğraflarında görülen ekler ve özgün durumunda düz dam olması beklenen üst örtüdeki kiremit kaplamalar, böyle bir tamir sonucunda yapılmış olmalıdır. Yine duvarlarda görülen sıva kaplamaları, batı ana eyvanın içinde kurulan ahşap konstrüksiyonlu ek yapı da bu kapsamda değerlendirilmektedir (Şekil 7). Ancak görsellerden tespit edilen bu uygulamaların, yazılı bir belgesi bulunamamıştır. Çağdaş yapılara bakıldığında vakıf arkarları bulunamadığından yapıların tamirlerinin gerçekleştirilememiş hatta Çifte Minareli Medresede hücre bölümünün yıktırılmış olduğu görülmektedir. Şahna Kümbeti de günümüze ulaşamamış anıtlardan biridir. Buna karşın Gök Medrese'nin ise tamirleri yapılarak kullanımı devam ettirilmiştir.

1668, 1695, 1754 ve 1794 yıllarında Sivas kenti ve yakın çevresinde ağır hasarlarla sonuçlanan depremler yaşanmıştır (Ambraseys/Finkel 2006). Sivas Gök Medrese'nin 1823 yılındaki onarımının 1794 depremi sonrasındaki hasarların iyileştirilmesine yönelik yapıldığı kabulü dikkate alındığında, Buruciye Medresesi de kayıtlarda yer almasa bile çağdaş ile benzer bir durum yaşamış olabilir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Buruciye Medresesi uzun bir dönem boş kalmış ve koruma çalışmalarında ismi yer almış olmasına rağmen, restorasyonu uzun bir süreden sonra gerçekleştirilebilmiştir.

Buruciye Medresesi'nin 20. yüzyıl başlarına kadarki durumu

Şekil 7. Buruciye Medresesi'nin 19. yüzyıl sonu 20.yüzyıl başlarına tarihlenen fotoğraflarından yapının durum analizi (İnan Ocak, 2018)

17 BOA, Fon kodu: DH. MKT, Dosya: 2483, Gömlek: 34

Şekil 8. Harita Genel Komutanlığı'ndan alınan 1959 tarihli hava fotoğrafında ve 3 Aralık 1959 tarihi not düşülen hava fotoğrafında Buruciye Medresesi ve çevresinin görünümü¹⁸

1956- 1968 Restorasyon Süreci

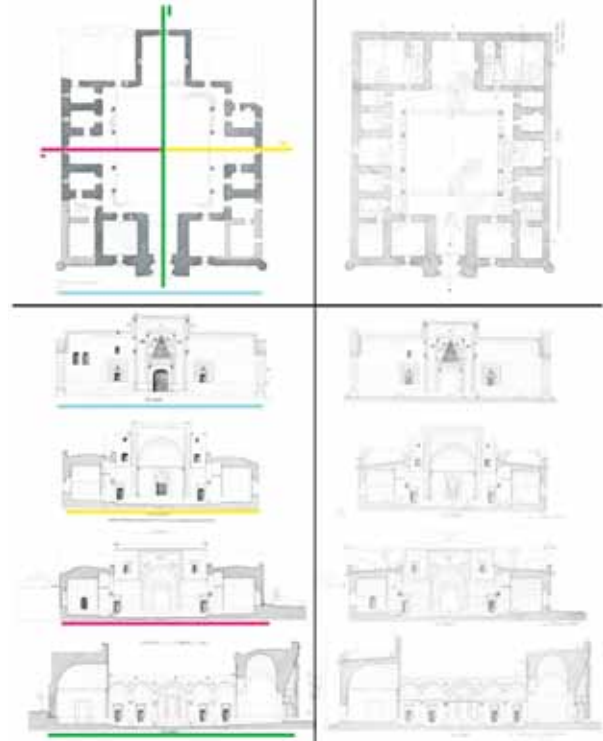
Buruciye Medresesi'nin 1956'da başlayan proje çalışmalarının yürütücüsü olarak görev yapan ve EEMGM Rölöve Bürosu başında bulunan Arkeolog Mahmut Akok, yapının restorasyon sürecini konu edindiği makalesinde yapının onarım öncesi durumunu ayrıntılı anlatmıştır. Yapının uzun seneler ihmale uğradığını, bir ören gösterişinde ve yer yer yıkılma tehlikesi gösteren perişan ve acıklı bir durumda olduğunu aktarmıştır.¹⁹ Bu nedenle Sivas'ta eski eser restorasyonlarına bu yapıdan başlamak istendiğini yazmıştır. Anıtlar Şube Müdürlüğü onarım programında yapıya yer vererek, 01.04.1956 tarihinde EEMGM'nin Teknik Bürosu tarafından rölövesinin hazırlanmasına karar verilmiştir (Akok 1968: 5-6).

Akok (1968)'ün anlatımlarından ve medresenin eski fotoğraflarından görüldüğü kadarıyla yapının özgün plan şeması okunamayacak durumdadır. Ana eyvanın iki yanında bulunan bölümlerin üst örtüsü yoktur. Hücre mekânlarına ait kubbe ve kemerlerde kısmen veya tamamen hasarlar mevcuttur. Revak kemerlerinde oturmalarından ve bağlantıların bozulmasından ötürü yatma, kayma ve duvarlarda çözülmeye ve dağılmaların olduğu anlaşılmaktadır.

Akok'un kendine özgü proje diliyle hazırladığı çizimler, tarihleri üzerinde belirtilen paftalara göre 1956 veya 1958'de Ankarada çizilmiştir. 1 kat planı, 4 kesit, 1 cephe, detaylar ve perspektif çizimlerinden oluşan rölöve çalışmasını, büyük oranda Mahmut Akok yapmıştır (Şekil 9). Bazı detaylarda ikinci bir isim olarak Tevfik Köllük adı yazılıdır.

Rölövede yapının toprak altında kalan bölümleri de varmış gibi gösterilmiştir. Bu yönüyle çizimler mevcut durumun belgelenmesi ötesinde restitüsyon verilerini taşıdığı söylenebilir. Yapıdaki hasarlar, bozulmalar ise işlenmemiştir. Bu dönemdeki belgeleme çalışmalarında

genel olarak bu şekilde aktarım yapılmaktadır. Farklı olarak rölöve planında bir lejant kullanılmıştır. Yapının özgün kısımları ile ek oldukları düşünülen bölümleri ayırt etmek ve onarım gerektiren yerleri not etmek için bu tür bir lejant oluşturulduğu açıklanmıştır. "Kesin tespit edilemeyen kısımlar", "restore edilen kısımlar", "mevcut olup kesin olarak ölçülebilen kısımlar" şeklinde tanımlar oluşturulmuş; farklı gösterimlerle plan üzerinde işaretlenmiştir. Bu lejant, yapının belgeleme çalışmalarında bir hassasiyet göstergesi olarak yorumlanabilir. Ancak birçok yerde faraziyelemeden kaçınılmadan, tahmin üzerine

Şekil 9. Buruciye Medresesi'nin 1956-58 yıllarında çizilmiş rölövesi ve 1967 tarihli restorasyon projesi (Akok, 1968)

18 Sol fotoğraf: www.sivasbulteni.com, Erişim tarihi: Mayıs 2016.

19 Medresenin onarım öncesindeki durumunu anlatan Akok (1968:5), belediye tarafından medresenin bahçıvan malzeme deposu olarak kullanıldığını, bakımsızlık yüzünden harap halde olan medresenin içten ve dıştan 1-1,5 m. kadar dolduğunu, cümle kapısından içeri güçle girilebildiğini, hücrelerle eyvanlarda büyük bir enkaz yığını" görüldüğünü aktarmıştır. Yapının "taçkapısında hafif bir oturma olduğu, bezemeli taşlarında erime görüldüğü, üst silmesinin var olmadığı, köşe payandalardan özellikle kuzey uçtakinin büyük oranda yıkıldığı diğer cephelerinden güney tarafın yapıya bitişik yapılardan dolayı kapandığı" Akok (1968)'ün cephelerle ilgili aktarımlardır.

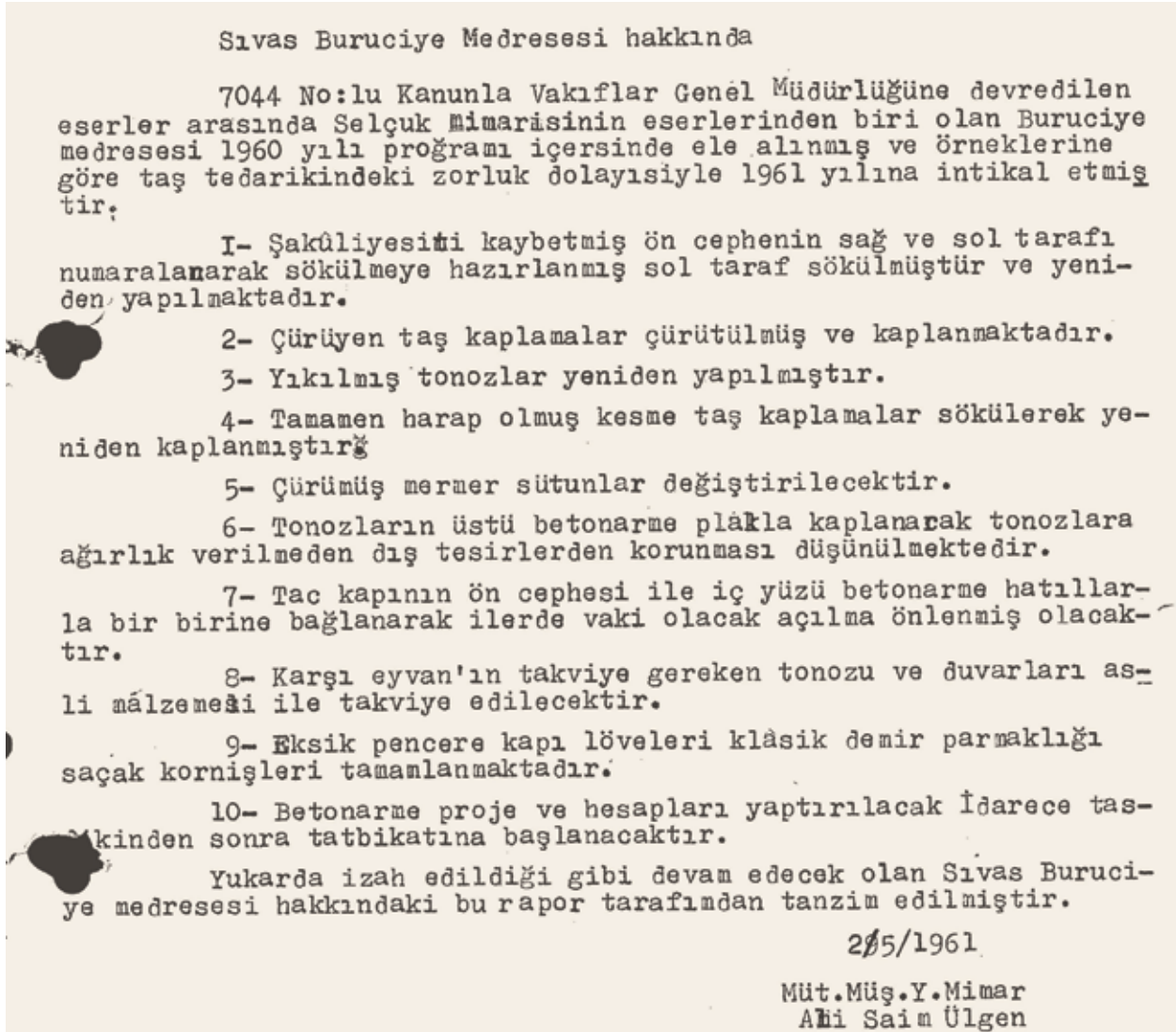
yapılan, bozulma ve hasarları üzerinde gösterilmeyen çizimler, günümüzdeki analitik rölövenin gereklerini tam anlamıyla karşılamamaktadır.

Tanımlanan şekilde hazırlanan rölöve ile yapının uygulama işine geçilmiştir. EEMGM'den Mimar Mualla Eyüpoğlu Anhegger ve teknisyen Şükrü Aksoy'un en az üç yapı mevsimi süren ilk onarım işlerinin yerinde yürütülmesini MEB adına takip ve kontrol ettiği aktarılmıştır. Ancak EEMGM'de başlayan restorasyon işi, 7044 sayılı Vakıflar Kanunu kapsamında VGM tarafından devam ettirilmesi için bırakılmıştır. Buruciye Medresesi'nin onarımı bu kapsamda Vakıflara devredilmiştir. Uygulama işi Vakıflara geçmiş olmasına rağmen hazırlanması gerekli görülen restorasyon projesi, rölöveyi yapan EEMGM'den istenmiştir.²⁰

Bu kararlar birlikte çizim paftalarına "Eski Eserler Müzeler Müdürlüğü Teknik Bürosunda çizilmiştir" notu düşürülerek restorasyon projesi hazırlanmıştır. 1967 tarihli projede Mahmut Akok ve çizen Cafer Erol'un adları yazılıdır. Bu durum ki ihtimali akla getirmektedir. 1967 yılı uygulamala-

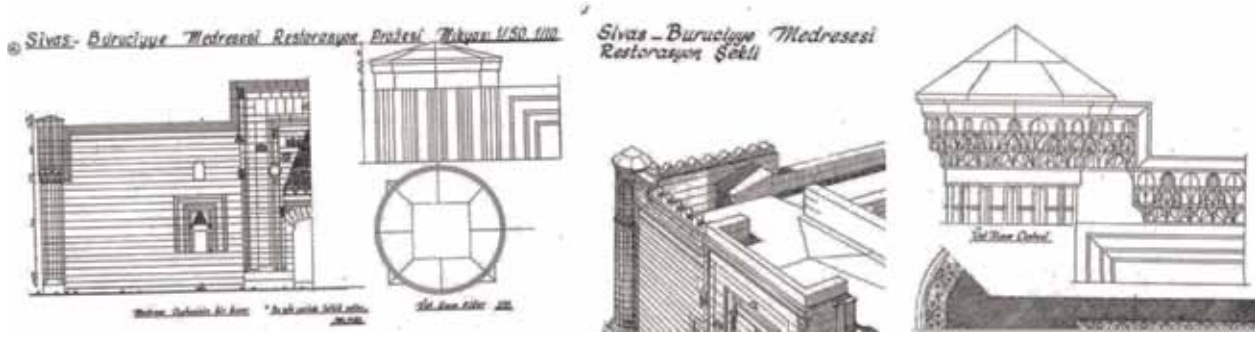
rın sona erdiği bir zaman olduğundan, projeler daha önce çizilip, sonrasında tarihlendirilmiş olabileceği gibi uygulamaların sonuna yetiştirilip nasıl uygulamalar yapıldığının bir belgesi olarak da hazırlanmış olabilir. Ancak yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı üzere restorasyon projesini çizme kararı, işin başlamasından sonra alınan bir karar olduğundan, proje beklenmeden uygulama işine başlanmış hatta tamamlanmış olmalıdır. Çünkü Buruciye Medresesi'nin 1960 yılı itibarıyla onarımına Vakıflar kontrollüğünde devam edilmiştir. Bu kez belgelerde Mühürhassıs Müşavir Y. Mimar ünvanı ile Ali Saim Ülgen'in imzası görülmektedir. Kendisinin hazırladığı 29 Mayıs 1961 tarihli belgede "7044 no'lu kanunla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilen eserler arasında Selçuk mimarisinin eserlerinden biri olan Buruciye Medresesi, 1960 yılı programı içerisinde ele alınmış ve örneklerine göre taş tedariklerindeki zorluk dolayısıyla 1961 yılına intikal etmiştir" yazılıdır (Şekil 10).

Restorasyon projesinde müdahale kararları, uygulama detayları yoktur. Tamamlamaların, yapıdan gelen izler re-

Şekil 10. Buruciye Medresesi'nin onarımına ait yapılacak işler listesi (VGM Arşivi, Buruciye Medresesi Klasörü, 580001076-RP001)

20 Akok (1968:14) bu süreci şöyle anlatmaktadır; "... işin ikmalî Vakıflar Genel Müdürlüğüne kalınca, Vakıflar İdaresinin Yapı ve Anıt şubesinde isabetli olarak alınan bir kararla, restorasyonun bir projeye bağlanması düşünölmüştür. Eserin bir defa daha yerinde gözden geçirilmesiyle restorasyon projesinin, rölöveyi yapandan istenmesine de karar verilmiştir".

Şekil 11. Buruciye Medresesi'nin iki alternatifli olarak çizilen silme detayı (Akok, 1968)

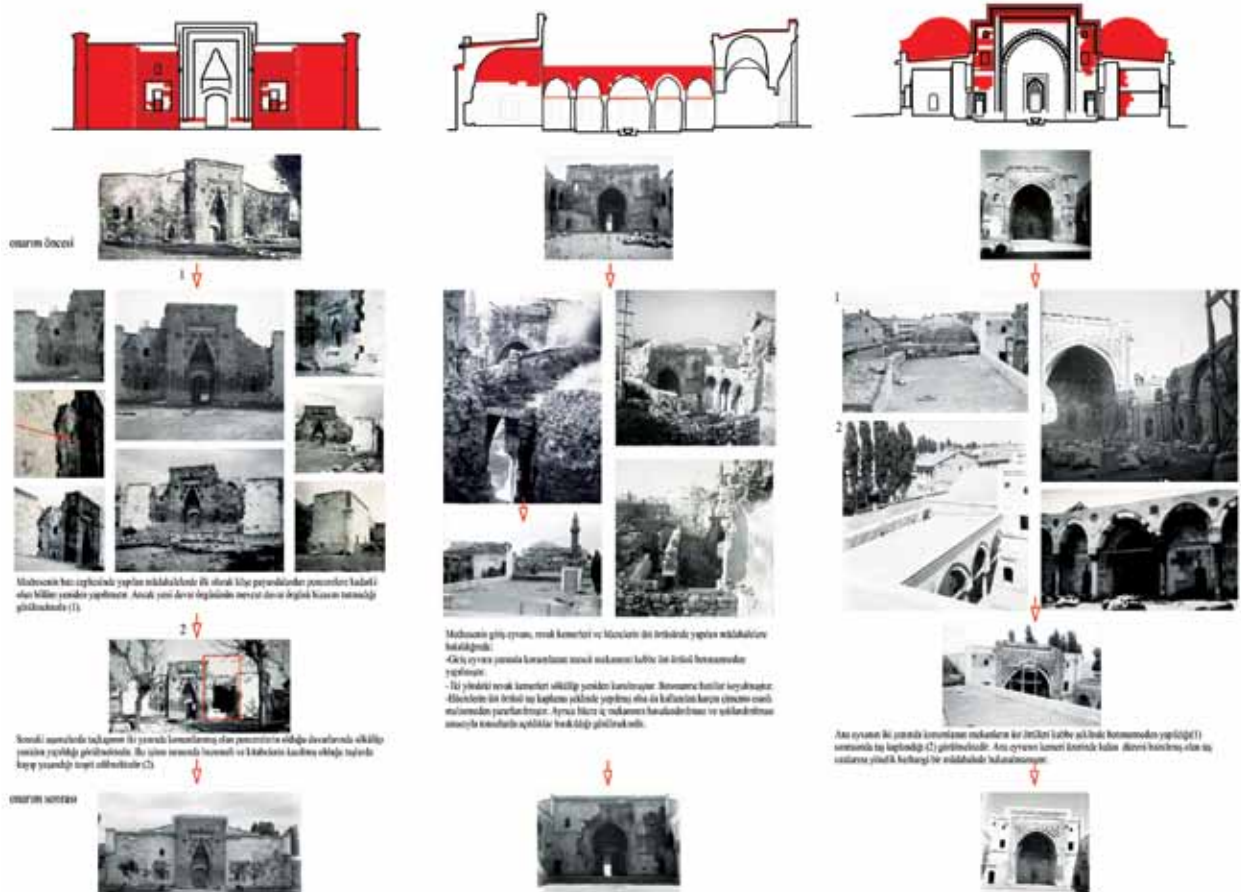
ferans alınarak yapıldığı Akok'un anlatımlarından çıkarılmaktadır. "Restitüsyon projesinde de bu esasa göre damlar tertiplenmiştir" diye belirttiği yapının ana eyvan üst örtü kaplamasının tahmin ettiği gibi damda bulduğu yassı taşlardan olduğunu söylemektedir (Akok 1968: 14). Yapıya ait restitüsyon verilerinin araştırıldığı; çalışma yürütüldüğü, ayrıca yapının restorasyonu sırasında restitüe edilmesi için programlar hazırlandığı belirtilmiştir (Akok 1968: 14). Ancak ayrı bir restitüsyon proje paftası yoktur.

Onarımda yapılan işler: Ülgen'in raporu ve Akok'un makalesi dikkate alınarak medresenin onarımı analiz edilmiştir. Birinci maddede "şaküyesini kaybetmiş ön cephenin sağ ve sol tarafı numaralandırılarak sökülmeye hazırlanmış sol taraf sökülüştür ve yeniden yapılmaktadır" yazılmıştır. Akok (1968:14) bu işi, Buruciye Medresesi'nin restorasyonunun en önemli konusu olarak tanımlamıştır.

Ön cephe duvarına ve bu duvarla ilişkili mekânlara yönelik uygulama yapılmıştır. Ancak uygulama sırasında çekilmiş fotoğraflar incelendiğinde ön cephede yeni yapılan taş duvar örgüsünün mevcut taş duvar hizaları ile birbirini tutmadığı görülmektedir. Sebebi bilinmeyen bu uygulama hatasının çözümü olarak; yeni yapılan taşları sökmek yerine mevcut kısımlar numaralandırılarak sökülmüş, yeni hizayı tutturmak üzere yeniden yapılmıştır (Şekil 12). Bu uygulama ile yapının giriş cephesi büyük oranda yeniden yapılmıştır.

Ön cephe duvarının arkasında, giriş eyvanının iki yanında konumlanmış biri türbe (kuzey), biri mescit (güney) ve yanlarındaki birer adet hücre ile dört mekân konumlanmaktadır. Planda belirlenen lejanta göre taraması yapılarak etüt edilen bu bölüm için Akok (1968), ön yüz duvarının üst kısımlarında durumun belli olmadığını, dam örtüsünün tertibinde problemler olduğunu, mescidin kubbesinin

Buruciye Medresesi'nin 1956-68 onarımındaki müdahaleleri analizi

Şekil 12. Buruciye Medresesi'nin 1956-68 onarımındaki müdahalelerin analizi (İnan Ocak, 2018)

Şekil 13. 1960'lardaki onarımında özgün yerlerine yerleştirilemeyen madalyonlar (Z. İnan Ocak, 2014).

Mahmut Akok'un (1968:5) bu mekanlara yönelik anlatımları:

Baş Eyvanın iki tarafındaki kapalı dershanelerinden birinin kapısı görülmüyorsa da, diğeri tamamen değiştirilmiş ve yıkılmıştı. İçlerine girilmesini zorlaştıran enkaz yığını vardı. Bu kısımlardaki kubbe ve kemerler tamamen çökmüş ve etrafındaki harap duvarların acıklı durumları göze çarpıyordu.

Baş Eyvanın bir nevi kontrfor'u mahiyetinde olan iki üst kat odanın tonozları ve kat bölmeleri tamamen çökmüş olduğundan, bütün Eyvan yüzü yıkılma tehlikesi gösterir bir durumda idi. Baş Eyvanın diğer duvarlarında yer, yer dağılma ve çözülmeler görülmüyordu.

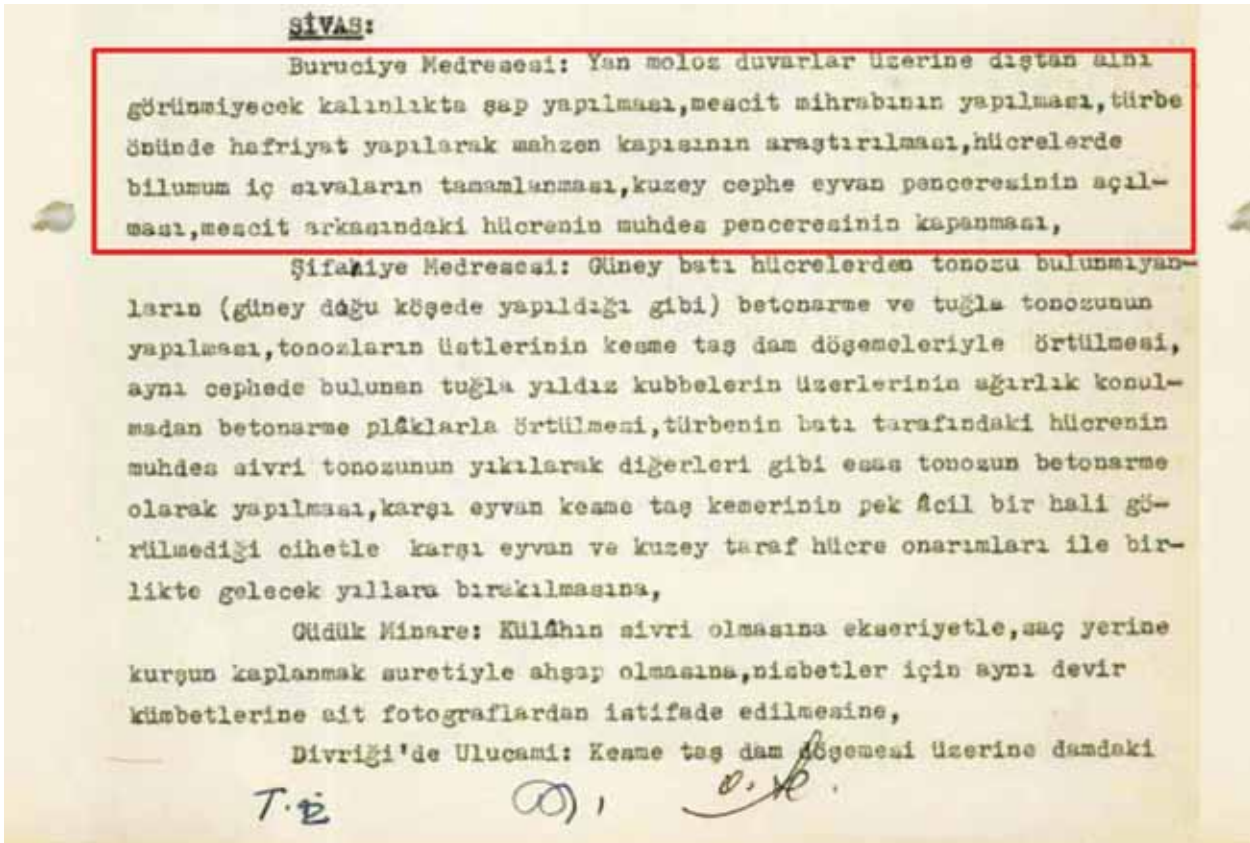
Şekil 14. Buruciye Medresesi'nin ana eyvan bölümünün özgün şekline yönelik Akok'un çalışmasında yer alan bilgiler.

tamamen yıkıldığını söylemiştir. Yapının simetrik özelliğine dayalı olarak mescidin, türbe mekânı şeklinde "ihya" edilmesi zorunluluğunun ortaya çıktığını, köşedeki hücrelerin de muhdes ekler kaldırılarak "asli şeklinde" ihyası yapılmak istendiğini ve bu bölümün üst örtüsünün giriş eyvanı kubbesinden köşelere doğru bir meyille tamamlandığını anlatmıştır (Akok 1968: 15). Benzer şekilde türbe kısmının bulunduğu taç kapının kuzeyindeki yan duvar da yeniden yapılmıştır. Rölövesinde görülen pencere açıklıkları özgün olmadığı düşünülerek kapatılmış; köşe payandaları ve duvarların en üst kotundan geçen silmeler tamamlanmıştır. Tamamlama için iki alternatif yapıldığı; Vakıflar Anıtlar Şubesinin "en iddiasız olanını" kabul edip uyguladığı belir-

tilmiştir (Akok 1968: 15). Bahsettiği bu iki alternatifin çizimleri restorasyon projesine eklenmiştir (Şekil 11).

Bu bölümü ilgilendiren bir başka uygulama da madde 7'de açıklandığı üzere giriş cephesi duvarında açılmayı önlemek amacıyla planlanan betonarme hatılların yapılmasıdır. Bu uygulama revak kemerleri arasında da gerçekleştirilmiştir (Şekil 18). Akok (1968: 14), "ahşap gergileri evvelce sökülmüş olmasından, kemerlerde ve kolonlarda geniş ölçüde çarpılma ve yüz kaplamalarında çürümeler bulunması" sebebiyle yeniden hazırlanan restorasyon projesine göre revak kısımlarının sökülüp tekrar kurulduğunu, ahşap gergi yerine betonarme kirişler konulduğunu, üst örtüdeki "eski düz taş tavanların" da betonarme olarak yeni yapıldığını anlatmıştır.²¹ Ancak

21 Günümüzde bu bölümün yine taş malzeme olduğu görülmektedir. Akok'un kastettiği betonarme plak şeklinde yapının ise bu uygulama kapsamında yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ancak diğer uygulamalarda olduğu gibi bu bölümde de çimento harcı kullanılmış olmalıdır.

Şekil 15. GEEAYK'nın 20.02.1965 gün ve 2708 sayılı kararında Buruciye Medresesi'ne ilişkin karar metni

revak kemerleri bölümünde gerçekleşen söküp yeniden yapım işlerinde vakfiye bilgilerinin yazıldığı bazı madalyonların yerleri unutulduğundan veya şaşırıldığından özgün yerlerine konmadığı, medresenin içerisinde açıkta bırakıldığı bilinmektedir (Bilget 1991: 19, Denizli 1995: 111), (Şekil 13).

Bu uygulamalardan, Ülgen'in raporundaki madde 8'de belirtildiği üzere takviye gerektiren tonoz ve duvarların "asli malzemesi" ile yapılmasına yönelik açıklamasından asli malzemeden kastedilen yalnız taş için geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Şekil 12'de yapının cephe kesiti üzerinde kırmızı ile işaretlenen tüm müdahaleler çimento kullanılarak yapılmıştır. Sökülüp tekrar yapılan revak kemerlerinde, batı cephesi duvarlarında ve ayrıca yapının üst örtüsünde taş malzeme kullanılsa da her bir taşın arkasında çimento harç bulunmaktadır. Ali Saim Ülgen Arşivi'nde bulunan Ülgen'in yürüttüğü restorasyonlara ait keşif, hakediş ve fenni şartnamelerde "300 dozajlı çimento harcı" kullanıldığı dikkate alındığında bu tarifin Buruciye Medresesi onarımı için de geçerli olması büyük olasıdır.²²

Tüm bu ağır müdahalelere karşın medresede ciddi hasarların olduğu ana eyvanın önyüzüne yönelik bir müdahalede bulunulmamıştır. Ana eyvanın iki yanında bulunan yıkık mekânların rekonstrüksiyonunun dayandığı

kaynaklar da bilinmemektedir. Yapı birçok defa belgelenmesine rağmen bu mekânlara ilişkin çizimler birbirinden farklıdır (Şekil 5).²³ Şekil 14'te Akok'un aktarımlarından ve eski fotoğraflarından bu mekânların oluşumuna yönelik bir irdeleme yapılmıştır. Buna göre; Akok'un yapıdan gelen birtakım izleri referans aldığı ancak çözümlemeye varsayımına kaçtığı görülmektedir.

GEEAYK'nın 1965 tarihli bir kararında da uygulamanın belirli bir aşamasında kurul gündemine sunulan müdahalelere onay verdiği görülmektedir (Şekil 15). Sıva badana işleri gibi ince yapım işleri ve açıklık doğrularınının yapım işleri de tamamlanarak Buruciye Medresesi'nin restorasyonu sonlanmıştır.

Buruciye Medresesi'nin 1960-68 yılları arası yapılan restorasyonu için "Vakıflar Genel Müdürlüğü iyi bir şekilde onatarak kurtulmasına sebep olmuş, böylece medrese bütün özellikleriyle belirtilmiştir" (Sözen 1970: 49) yorumu getirildiği gibi "onarımı sonrası kurtarılmışsa da karakterinden çok şey kaybetmiştir" (Kuran 1969: 90) şeklinde olumsuz görüş de bulunmaktadır.

Restorasyon sonrası gelişmeler

Yapının restorasyonundan sonra Sivas Gök Medrese'nin de onarılacağı belirtilerek, müzenin Buruciye Medresesi'ne

²² Benzer bir ifade Amasya Bimarhanesi'nin onarım şartnamesinde de geçmektedir. Detaylı inceleme için bakınız: ASÜA, TASUDOC0696111-14.

²³ Çalışmayı yürütenlerin yapıyla geçirdiği süreler dikkate alındığında; Akok'un çalışma sırasında yapıda ayrıntılı incelemeye yönelik daha yoğun vakit geçirdiği bu nedenle yapı üzerindeki bulguları keşfedebilme konusunda daha çok şansının olduğu kabul edilebilir. Kendisinden yaklaşık yirmi sene önce Gabriel'in birçok yapıda olduğu gibi bu yapıda da hızlı bir şekilde rölöve alırken yapının moloz yığınla dolu olması, çalışmasının sağlıklı tespitlere dayalı olması konusunda zaafiyet oluşturmaktadır.

Şekil 16. Buruciye Medresesi'nin 1960'lardaki onarımı sonrası taş kaplamalı üst örtüsü ve ilerleyen yıllarda üzerinin metal malzemeyle kaplandığı görünümü (VGM Arşivi).

Şekil 17. Buruciye Medresesi'ne bitişik yapılaşmaların görünümü (sol: VGM Arşiv) ve istimlak sonrası yapının güney cephesinin görünümü (sağ: Durukan,1990).

taşındığı söylenmiştir. Ancak uzman yetersizliğinden dolayı müzecilik çalışmaları 1980 yılından sonra gerçekleştirilebilmiştir (Akok 1968: 15). 1984'den sonra medrese Arkeoloji ve Taş Eserler Müzesi olarak kullanılmıştır. Bu süreçte 1977'de dönemin koruma örgütü GEEAYK tarafından yapının tescili gerçekleştirilmiştir.²⁴ Ancak medrese mekânlarının küçük olması, nem oranının yüksek olması ve modern müzecilik için uygun olmaması nedeniyle Kültür Bakanlığı binanın boşaltılmasını planlamış, 1988 yılında da yapının müze olarak kullanımını sonlandırmıştır.²⁵

1990'larda yapının müze işlevi sonlanınca yeniden tahsisine yönelik birçok talep olsa da bunlar gerçekleştirile-

memiş ve yapı bakımından yoksun hale getirilmiştir. Ayrıca 1960'lardaki ağır çimento kullanımının zararlı sonuçları da ortaya çıkmıştır. Bütüncül bir onarım görmesine niyet edilmiş ancak uygulamaya dönüşemediği için yapıdaki sorunlar çözülemez hale gelmeye başlamıştır. Çeşitli zamanlarda alınan lokal tedbirler de yeterli olamamıştır.

Sonraki yıllarda yapıda birtakım tartışmalı basit onarım kararları alınmıştır. Bunlardan biri yapının üst örtüsündeki değişimle ilgilidir. 1980'lerden sonraya tarihlenen fotoğraflarda yapının üst örtüsünün metal malzeme ile kaplandığı görülmektedir (Şekil 16). Ancak uygulama işinin ne zaman yapıldığına ilişkin bilgi yoktur.²⁶ 2004 yılında da

Şekil 18. 2004 yılında yapılan duvar onarımlarında kuzey cephede gerçekleştirilen müdahalenin öncesi ve sonrası fotoğrafları (Sivas KVKBK Arşivi).

24 GEEAYK 17.09.1977 gün 16030 sayılı kararına tescil edilmiştir (Sivas KVKBK Arşivi, Kurul_Dosyasi_7284).

25 Sivas VBM 17.01.1997 gün 97 sayılı yazısı, VGM Arşiv, 580001076-YZ001.

26 1999 yılında yapının "çinko sac örtüsünde iyileştirme" kararının yer aldığı basit onarım talebi dikkate alındığında çatı kaplamalarının 1999'dan daha önceki bir tarihte yapılmış olması gerektiği düşünülmektedir.

Şekil 19. Solda yapının revak kemerlerinin onarım öncesi durumu (Gabriel,1934), ortada 1960 onarımı sonrası durumu (VGM Arşivi) ve sağda 2004 müdahalesinde yapılan ahşap kaplamaların görünümü (Z. İnan Ocak, 2016).

kaplama malzemesi kurşunla değiştirilmiştir. Günümüzde neredeyse tüm orta çağ anıtlarında çoğunlukla kurşun olmak üzere çatı konstrüksiyonunun yenilediği görülmektedir. Bu kaplamanın orta çağ anıtlarının özgün malzemesi ve detayı olmadığı aşikardır.

Yapının görünümü ve çevresiyle ilişkili önemli bir değişim olarak 1986 yılında medreseye bitişik yapılaşmalar kamulaştırma kararı alınarak yıkılmıştır. Yapının bütün cepheleri açığa çıkarılmıştır (Bilget 1991: 11), (Şekil 17).

2003'te yapı, el sanatları eğitim merkezi olarak kullanılmak üzere Sivas Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü'ne rölöve ve restorasyonu yapılmak kaydıyla tahsis edilmiştir. 2004 yılında birtakım basit onarım uygulamaları yapılmıştır.²⁷ Bunlardan biri; dış cephede çürüyen moloz ve kesme taş duvarların onarımıdır (Şekil 18). Bu tarihlerde çimentonun zararları bilinmesine ve ilke kararlarına aykırı olmasına rağmen, bu uygulamada çimentolu harç kullanılmıştır. Ayrıca duvarlar özgün tekniğinde onarılmamıştır.

Şekil 20. 2005'de gerçekleştirilen temel güçlendirmesi (Sivas Müzesi Arşivi).

27 29.08.2003 gün ve 3382 sayılı Koruma Kurulu Kararı, Sivas KVKBK Arşivi, Kurul_Dosyasi_4337

Başka bir tartışmalı karar da revaklardaki beton hatların ahşapla kaplanmasıdır. Sözde özgün görüntüyü oluşturabilmek için yapılan bu uygulama, nitelikli olmayan bir işçilik ve detayda yapılmış; gergi kesiti kalınlaştığı için estetik olmayan bir sonuç ortaya çıkmıştır (Şekil 19).

2004'de ilgili Koruma Kurulu'ndan onay alan başka bir karar da drenaj yapılmasına ilişkindir. Drenaj yapılmadan önce yapının özgün zemin seviyesinin araştırılmasına yönelik Nisan 2004'de araştırma kazısı yapılmıştır. Yapının temel ampatmanına ilişkin veriler belgelenmiştir.²⁸ Ancak Sivas Müzesi'nden araştırma kazısına yönelik veriler incelenirken 2005 kayıtlarında yer alması da yapılmış olması muhtemel önemli bir müdahalenin görselleri elde edilmiştir. Yapıya temel güçlendirmesi yapılmıştır. Bu uygulamaya ait herhangi bir karar ve proje ekine ulaşılamamıştır. Yalnız fotoğraflar üzerinden yapılan müdahale şekli ve boyutu değerlendirilebilmektedir. Buna göre belirli bir seviyeye kadar açılan beden duvarlarının bulunan son seviyedeki taş sırası, betonarme temel sömeli yerleşmesi için yaklaşık 50 cm. kadar yontulmuştur (Şekil 20).

Bu tarihten sonra Buruciye Medresesi'yle ilgili koruma çalışması taleplerinin noktasal çözüm aramaya yönelik olduğu, yapının bütününe yönelik bir öneri bulunmadığı görülmektedir.²⁹

Günümüzde Milli Saraylara tahsis edilen yapının koruma projesi hazırlanmış ve onaylanmıştır. Yapının özgün değerlerini koruyan bir şekilde ele alınması ve yeni bir işlevle kullanılması beklenmektedir.

SONUÇ YERİNE

Buruciye Medresesi'nin 1956-68 yılları arasındaki onarımı, ülkemiz koruma tarihinin gelişimini gösteren bir projeksiyon niteliğindedir. Bu onarım günümüz koşulları ile değil, Vakıfların 7044 sayılı yasa ile değişen iş yükü dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu süreçte VGM ile EEMGM'nün ortak çalışmaları ile Vakıfların zorlu iş yükünün azaltılmaya çalışılması, kurumlararası işbirliği ve koordinasyon kapsamında önemlidir. Onarımın yapıldığı yıllarda Sivas'ta başka birçok yapı için de koruma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sivas Gök Medrese'nin onarımına yönelik Vakıflar adına Mimar Alpay Özdural tarafından detaylı rölöve ve restorasyon projesi hazırlanmıştır.³⁰ Özdural'ın bu çalışması, ülkemizde ilk defa ODTÜ'de açılan lisansüstü koruma eğiti-

mi kapsamında hazırlanan bir yüksek lisans tezidir. Bu türden çalışmaların yapılmasıyla Vakıflarda akademik bilgiye sahip uzman mimarların sayısı artmakta; anıtlarımıza yönelik çalışmalara katkı sağlanmaktadır. Bu önemli katkıya Mahmut Akok da makalesinde değinmiştir. Benzer şekilde Sivas Çifte Minareli Medrese'de de Haluk Karamağaralı tarafından araştırma kazısı yapılarak özgün plan şemasına ilişkin önemli veriler elde edilmiştir.

Kuşkusuz Buruciye Medresesi'nin 1956-68 onarımının en çok eleştiri alan konusu çimentolu ağır müdahalelerdir. Yapının neredeyse tamamına yakın bir bölümünde özgün harç yerine çimento katkılı malzeme kullanılmıştır. Bu müdahalelerin dönemin mevcut yasa ve metinlerde var olduğu; başka bir ifadeyle yasaya uygun şekilde yapıldığı unutulmamalıdır. Bu önemli müdahalenin geri alınabilirliği kolay değildir; yapıyla bütünleşmiştir. Kaldırma işleminin ölçeği ve derecesi önceden kapsamlı bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Ayrıca bilimsel koruma ölçütlerine göre günümüz bilimsel restorasyon anlayışı ile yer yer ters düşen kararlarına rağmen, dönemin koruma anlayışı ve tekniğinin yansıdığı bu onarımının, ülkemiz koruma tarihinin bir belge değeri olarak değerlendirilmelidir.

Görüldüğü üzere Buruciye Medresesi'nin günümüzdeki hali, 1956-68 onarım sürecindeki müdahalelerle şekillenmiştir. Ancak medresenin özgün plan şemasına ilişkin bilginin 1956-68 onarımı öncesindeki verilerle sınırlı olduğu görülmektedir. Orta çağın bu önemli temsilcisi için detaylı araştırmalar yapılarak Anadolu Selçuklu mimarlığı ve yapım tekniği ile ilgili bilgiler zenginleştirilebilir. Ancak bulunacak yeni verilerin doğru kullanılması gerekmektedir. Özgününe döndürme çabasıyla bilinen ya da bulunacak veriler, eğer restorasyonda ağır müdahaleler gerektirecekse bu kararın gerekliliği sorgulanmalıdır. Güvenilir kaynaklara dayanmayan verileri geri döndürme isteminden kaçınılmalıdır. Nitekim Mahmut Akok yapının dendan detayı konusunda varsayımında bulursa da uygulamada en sade olanı tercih etmiştir. Başka bir deyişle restitüsyon verilerini araştırmış, sorgulamış ancak restitüsyonun restorasyonunu yapmamıştır. Günümüzde koruma ölçütlerine göre geçerli olan bu koruma anlayışı desteklenmeli; Buruciye Medresesi'nin gelecek onarımlarında minimum müdahale ilkesi hakim olmalıdır. "ICOMOS Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin

28 29.04.2004 gün 3552 sayılı karar Sivas KVKBK Arşivi, Kurul_Dosyasi_1665.

29 Bunlardan biri medresenin ana eyvanında bulunan kesme taş pencere mukarnası ve süslemelerinin erimesi nedeniyle taşların çürütme yöntemiyle sökülerek renk doku bakımından benzer özelliklere sahip özgün malzeme ile yeniden yapılması istemidir (Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü 10.02.2006 gün ve 520 sayılı yazısı). 2008 yılında türbe mekânındaki çini kaplamalarının onarımına yönelik bir talepte bulunulmuştur. Ayrıca 1960 onarımında çinilere yönelik müdahaleler olmasa da üst örtüdeki çimento uygulamalarından ötürü yoğun çini bezemeli bu mekândaki bozulmalar ileri seviyeye ulaşmıştır. Ancak bu talepler uygulamaya dönüşmemiştir.

30 Madran (2004). Alpay Özdural'la şu kadar yıl, *METU Journal of the Faculty of Architecture*, cilt 21 (1-2), vii-x.

İlkeler” tüzüğünde de belirtildiği gibi geri alınabilirlik kavramına vurgusu hatırlanarak, bu yapıların onarımlarında “dokunun geri dönüşü olmayan bir şekilde değiştirilmesinden kaçınılmalıdır”. Bu ilke, 2018 yılında VGM, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İstanbul Proje Koordinasyon Birimi’nin (İPKB) işbirliği ile konunun uzmanı akademisyenlerden oluşan bir ekip tarafından hazırlanan “Türkiye’deki Kültürel Miras Yapıları için Deprem Risklerinin Yönetimi Kılavuzu” nda da vurgulanmıştır.

Buruciye Medresesi’nin geç yapılan onarımının sebepleri arasında işlevsiz olması da yer almaktadır. Yapının nitelikli bir kullanımı olsaydı geç ve ağır müdahaleler olmayabilirdi. Bu nedenle yapının onarımı ile birlikte yapıya yüklenecek olan işlevin de üzerinde durulması gereklidir. Kuşkusuz kültür varlıklarının korunmasında en önemli konulardan biri, yeniden işlevlendirmedir. Yapının yeni işlev kararı verilirken, Buruciye Medresesi gibi önemli bir Orta Çağ mirasının salt fiziksel bir mekân olarak değerlendirilmesinin önüne, korunması gerekli kültür varlığı önceliği gelmelidir. Verilecek olan yeni işlevlerde gerekli olan donatı ve standartların hepsinin karşılanamayacağı kabul edilmeli; buna göre kullanım çözümleri getirilmelidir.

İçerisinde Buruciye Medresesi’nin de yer aldığı dünya mirası adayı olan Anadolu’nun orta çağ mirası için nitelikli onarımlar ve uluslararası koruma düzeyinde çalışmalar gerekmektedir. Bundan sonraki çalışmaların, geçmiş hatalardan ders çıkararak, en küçük hata payını dahi kabul etmeyen bir ilkeyle yapılması gerekmektedir. Uluslararası koruma ölçütlerine uygun, kurumlararası koordinasyonla kendi alanlarında uzmanların biraraya geldiği, geniş katılımlı programlarla yapıların koruma çalışmaları yürütülmelidir.

KISALTMALAR

ASÜA	: Ali Saim Ülgen Arşivi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
EEMGM	: Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
KVKBK	: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü

KAYNAKÇA

- Ambraseys vd. 2006 N. N. Ambraseys/Caroline F. Finkel, Caroline, *Türkiye’de ve Komşu Bölgelerde Sismik Etkinlikler 1500-1800*, Çeviren M. Umur Koçak, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.
- Akyüz 2008 Y. Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Akok 1968 M. Akok, Sivas’ta Buruciye Medresesinin Rölövesi, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XV(2), 5-38.
- Akok 1969 M. Akok, Kayseri’de Tuzhisarı Sultanhanı, Köşk Medrese ve Alaca Mescit diye Tanınan Üç Selçuklu Mimari Eserin Rölövesi, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVII(2), 5-41.
- Arıkan 2009 Ş. Arıkan, *3 Numaralı Sivas Şer’iye Sicili’nin (H.1202-1203/ M.1788-1789) transkripsiyon ve Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Bayram vd. 1981 S. Bayram/A. H. Karabacak, Sahip Ata Fahrü’d-din Ali’nin Konya İmareti ve Sivas Gök Medrese Vakfiyeleri, *Vakıflar Dergisi*, (13), 13-70, Ankara.
- Bilget 1991 N. B. Bilget, *Sivas’ta Buruciye Medresesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ceylan 1988 O. Ceylan, *Sur ve Kaleleri ile Tarihte Sivas*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Çal 1990 H. Çal, *Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası (2 cilt)*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik 2016 Z. Çelik, *Asar-ı Atika Osmanlı İmparatorluğu’nda Arkeoloji Siyaseti*, Koç Üniversitesi Yayınları, Yayın no:107, İstanbul.
- Demirel 1988 Ö. Demirel, 1788-1808 Tarihlerinde Sivas Şer’iye Sicillerinde Geçen Vakfiyeler, *Vakıflar Dergisi*, (20), 377-383.
- Demirel 1997 Ö. Demirel, Osmanlı Dönemi Sivas Şehrinde Sur, Saray, Mahalleler ve Sosyo-Kültürel Eserler, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih İncelemeleri Dergisi*, XII, 95-124, İzmir.
- Demirel 2000 Ö. Demirel, *Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Demirel 2003 Ö. Demirel, Sivas’ın Timur Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, *Cumhuriyetin 80. yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri, 15-17 Mayıs 2003*, 31-38, Sivas Valiliği Yayınları, Sivas.

- Demirtaş 2011 İ. Demirtaş, *19 Numaralı Sivas Tahrir Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Denizli 1995 H. Denizli, *Sivas: Tarihi ve Anıtları*, Özbelsan Yayınları.
- Durukan 1990 A. Durukan, *Sivas Buruciye Medresesi, Kültür ve Sanat (Türkiye İş Bankası, 2(6)*, Ankara.
- Eldem 1993 H. E. Eldem, *Tarihi Abide ve Eserlerimizi Korumağa Mecburuz*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü 1961
Eski Eserler ve Müzeler Komitesi Raporu, Ankara.
- Gabriel 1934 A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie Tome Deuxieme Amasya, Tokat, Sivas*, Libraire des Ecoles Françaises d'Athenes et de Rome 1, Paris.
- Gökçe 1996 T. Gökçe, 934 (1528) Tarihli Bir Deftere Göre Anadolu Vilâyeti Medreseleri ve Müderrisleri, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XI, 163-177, İzmir.
- Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi 2006
YKY, 3.cilt, 1. Kitap, İstanbul.
- Hatemi 1985 H. Hatemi, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Vakıf, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 6.cilt, 1657-1678, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hersek 1993 C. M. Hersek, *Fetihten Osmanlı Dönemine kadar Sivas Kenti anıtları* (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hersek 2001 C. M. Hersek, *Sivas'taki Selçuklu Dönemi Medreselerinin Restitüsyon ve Restorasyon Sorunları Üzerine Genel Bir Değerlendirme, I. Uluslar Arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi- Bildiriler I (11- 13 Ekim 2000)*, 387-395, Selçuk Üniversitesi Selçuk Araştırmaları Merkezi Yayını, Konya.
- İnan Ocak 2018 Z. İnan Ocak, *Anadolu Selçuklu Dönemi Anıtsal Yapılarında 20. Yüzyıl Başından İtibaren Gerçekleştirilen Onarımlar*, (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuban 2008 D. Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, YKY, 2.baskı, İstanbul.
- Kuran 1969 A. Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Madran 2002 E. Madran, *Tanzimat'tan Günümüze Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara.
- Mumcu 1969 A. Mumcu, *Eski Eserler Hukuku ve Türkiye, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26 (3-4), 46-78.
- Öztürk 1995 N. Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Salname-i Vilayeti Sivas 1903 Matbaa-ı Vilayet, Sivas.
- Sözen 1970 M. Sözen, *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri II*, İstanbul.
- Tekeli 1983 İ. Tekeli, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sisteminde Değişmeler, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 2.cilt, 456-474, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tuncer 1986 O. C. Tuncer, *Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar*, Vakıflar Bankası, Ankara.
- Uğural 1990 H. R. Uğural, *Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne Devrine Dair 7044 Sayılı Kanun, VII. Vakıflar Haftası, 5-7 Aralık 1989*, 137-141, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı vd. 1928 İ. H. Uzunçarşılı/R. N. Edgüer, *Sivas Şehri*, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul
- Ülgen 1943 A. S. Ülgen, *Anıtların Korunması ve Onarılması*, Maarif Vekillliği, Ankara.
- Vakıflar Umum Müdürlüğü 1937:
Cumhuriyetten Önce ve Sonra Vakıflar, İstanbul.
- Van Berchem 1910 M. Van Berchem/E. Edhem, (1910)
Matériaux pour un Corpus inscriptionum arabicarum, III. Asie Mineure I. Siwas, Diwrigi, Tekkeh, IFAO, Cairo.
- Yinanç 1991 R. Yinanç, *Sivas Abideleri ve Vakıfları, Vakıflar Dergisi*, (22), 15-44.

Arşiv Kaynakları

Ali Saim Ülgen Arşivi (ASÜA), TASUDOC0123031

Anıtlar Şube Müdürlüğünün yapısıyla ilgili yazışma ve notlar.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Fon Kodu: 030.10, Kutu: 213, Gömlek: 445, Sıra: 12.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Fon kodu: DH. MKT, Dosya: 2483, Gömlek: 34.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) Arşivi

Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KVKBK) Arşivi